

КОНСТИТУЦИОННОЕ И МУНИЦИПАЛЬНОЕ ПРАВО

УДК 342.2

СИСТЕМА ТА ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ У ЗЕМЛЯХ ФРН

Зоя ІВАНЦОВА,

аспірант кафедри конституційного права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

АНОТАЦІЯ

У статті здійснено аналіз системи органів місцевого самоврядування у землях ФРН та обґрунтовано, що структура (або рівні) місцевого самоврядування у всіх землях ФРН (окрім Баварії) однакова. На підставі досліджуваного досвіду ФРН, виявлено, що система органів місцевого самоврядування України також потребує вдосконалення шляхом формування тривірневої системи органів місцевого самоврядування, яка відповідатиме сучасним вимогам розвитку цих органів.

Ключові слова: система органів місцевого самоврядування, децентралізація, самоврядування громад, правове регулювання місцевого самоврядування, організація влади на місцях, територіальна громада.

SYSTEM AND LEGAL REGULATION OF ACTIVITY LOCAL GOVERNMENT ORGANS IN THE LAND OF FRG

Zoia IVANTSOVA,

Postgraduate Student at the Department of Constitutional Law
of Taras Shevchenko National University of Kyiv

SUMMARY

The article analyzes the system of local governments in the lands of the Federal Republic of Germany and substantiates that the structure (or levels) of local government in all lands of the Federal Republic of Germany (except Bavaria) is the same. Based on the experience of the Federal Republic of Germany, it was revealed that the system of local self-government bodies of Ukraine also needs to be improved by forming a three-level system of local self-government bodies that meets the modern requirements for the development of these bodies.

Key words: system of local self-government bodies, decentralization, self-government of communities, legal regulation of local self-government, local government organization, territorial community.

Постановка проблеми. Нині Україна обрала шлях реформування та вдосконалення системи органів місцевого самоврядування. При цьому, значну роль відіграє досвід прогресивних зарубіжних країн, в яких вже роками вдало випробувано певну систему місцевого самоврядування. Однією з таких держав є ФРН. Водночас проблемою, яка гальмує процес реформування органів місцевого самоврядування України, є брак глибоких теоретичних досліджень.

Актуальність теми дослідження. Формування належної доктринальної бази потребує врахування передового зарубіжного досвіду, що актуалізує проблематику компаративістських досліджень кращих практик організації місцевого самоврядування, передусім у Німеччині – державі з досить розвиненим рівнем організації місцевого самоврядування.

Нині в Україні здійснюються спроби наслідувати німецьку модель місцевого самоврядування, що пов'язані з реформою децентралізації влади в Україні.

Досвід функціонування органів місцевого самоврядування в Німеччині викликає значний теоретичний і практичний інтерес, адже його функціональна модель, що вважається еталоном побудови влади на місцях, була випробувана часом і довела свою ефективність.

Стан дослідження. Серед вітчизняних дослідників сучасного місцевого самоврядування Німеччини

варто виділити таких: М.О. Баймуратов, В.Д. Бакуменко, В.П. Грובה, О.В. Гриценко, С.В. Загороднюк, В.М. Кампо, В.С. Куйбіда, Ю.В. Ковбасюк, Х.М. Кохалик, В.В. Кравченко, П.І. Крайнік, П.М. Любченко, Н.В. Мішина, В.Г. Падалко, М.О. Пухтинський, О.М. Рудік, Б.А. Стрешун, Я.Ю. Старцев, С.М. Серьогіна, А.Ф. Ткачук, Н.С. Тимофеев, В.П. Удовиченко, О.С. Хрустальов, Ю.П. Шаров.

Зарубіжними дослідниками місцевого самоврядування Німеччини є В. Айясс, Й. Богуміл, Я. Вайт, Т. Вернер, Т. Вюртенбергер, Г. Гефтер, А. Герн, Е. Енгел, Х.-У. Еріхсен, О. Зевальд, Г. Пюгтнер, В. Рудціо, М. Тіль, П. Унрух, Т. Фабер, М. Фолькер, Г. Хілл, Х. Шмідт та ін.

Метою та завданням статті є проведення аналізу системи та правового регулювання органів місцевого самоврядування у землях ФРН задля визначення орієнтирів реформування українського законодавства.

Виклад основного матеріалу. Територія ФРН складається з 16 федеральних земель, у складі яких 3 міста зі статусом земель (Берлін, Бремен, Гамбург), які не поділені на дрібніші адміністративно-територіальні одиниці. Також три землі називаються «вільна держава» (Баварія, Саксонія, Тюрінгія), але особливих прав порівняно з іншими землями ці землі не мають. Федеральні землі мають свої конституції та органи влади, які у своїй діяльності

застосовують принципи республіканізму, демократизму, правової та соціальної держави.

Райони, позарайонні міста та громади є самостійними юридичними особами, діяльність яких поширюється на певну територію. Також ці органи місцевого самоврядування мають тісні партнерські відносини.

У ФРН органи місцевого самоврядування першочергово створювалися і формувалися в межах поселень. В подальшому формування органів місцевого самоврядування здійснювалося в межах адміністративно-територіальних одиниць. Організація місцевого самоврядування на інших територіях можлива на основі об'єднання окремих громад.

За допомогою органів місцевого самоврядування здійснюється організація влади на місцях з урахуванням принципів децентралізації, громади наділяються правом вирішення питань місцевого життя, управління місцевими справами. Вважається, що право громадян брати участь в управлінні найбільш безпосередньо здійснюється на рівні територіальної громади. Органи місцевого самоврядування не є складовою частиною державного механізму управління та не входять в систему органів державної влади, у зв'язку з чим є самостійною формою реалізації народом публічної влади, а їх діяльність має владний характер.

З огляду на владний характер діяльності органів місцевого самоврядування, їх рішення, прийняті в межах повноважень, мають обов'язковий характер на території територіальної громади для всіх підприємств, установ, організацій, посадових осіб, громадян та громадських об'єднань.

«Місцеве самоврядування утворює єдину систему в межах відповідних муніципальних утворень, а система місцевого самоврядування, що склалася в одному муніципальному утворенні, абсолютно незалежна від аналогічної системи в будь-якому іншому муніципальному утворенні» [1].

Право самоврядування громад означає всебічну юрисдикцію громади, право видавати обов'язкові правила в межах своєї компетенції, персональну відповідальність за належне управління завданнями громади.

Необхідність комплексного реформування місцевого самоврядування стала очевидною ще з часів проголошення незалежності України. Зміна економічної та демографічної ситуації зумовила обрання державою курсу на децентралізацію, що матиме наслідком передання максимально можливого обсягу повноважень органам місцевого самоврядування та розмежування повноважень органів місцевого самоврядування й органів державної влади. Так, Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2014 р. №333-р схвалено «Концепцію реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні» (далі – Концепція) [2].

1 липня 2015 р. за № 2217а зареєстровано Проект Закону про внесення змін до Конституції України (щодо децентралізації влади), ініціатором якого виступив Президент України [3].

Такими діями Україна порівняно нещодавно стала на шляху надання органам місцевого самоврядування змоги самостійно управляти власними справами та під власну відповідальність, що у ФРН вже вдало випробувано роками.

Незважаючи на однакову структуру (або рівні) місцевого самоврядування, у всіх землях ФРН (окрім Баварії), в кожній федеральній землі наявні особливості правового регулювання місцевого самоврядування.

Так, **Баден-Вюртемберг** поділений на чотири адміністративні округи, які знаходяться під відповідним управлінням, – Фрайбург, Карлсруе, Тюбінген та Штутгарт.

В Баден-Вюртемберзі 1 січня 2015 р. вступила в дію велика владна реформа. Триступенева конструкція стала визначальним структурним елементом земельної влади.

На чолі стоять десять міністерств (міністерство землі, міністерство внутрішніх справ, дискретизації та міграції, міністерство фінансів, міністерство культури, молоді та спорту, міністерство науки, досліджень та мистецтва, міністерство з питань навколишнього середовища, клімату і енергетики, міністерство економіки, праці та житлового будівництва; міністерство соціальних справ та інтеграції, міністерство у справах сільських округів і захисту прав споживачів, міністерство юстиції та Європи, міністерство транспорту); середній рівень займають управління чотирьох окружних адміністрацій; нижчий рівень займають земельні райони та прирівняні до районів міста.

Адміністративний округ (для окремих завдань – регіональні об'єднання) стоїть між землею та громадами як офіційна проміжна інстанція управління.

Вони здійснюють правовий контроль над містами, районами міст, громадами, цільовими об'єднаннями громад та регіональними об'єднаннями. Через нижчі адміністративні установи вони здійснюють державний та правовий нагляд. Адміністративні округи здійснюють свою діяльність у рамках закону та є підконтрольними одночасно.

У рамках нагляду адміністративні округи є важливими помічниками для районів та позарайонних (те саме – прирівняних до району) міст. Вони несуть відповідальність за затвердження бюджетів районів та позарайонних міст (адміністративний округ Штутгарт).

У регіонах інституціональне співробітництво здійснюють дванадцять регіональних об'єднань: об'єднаний регіон Штутгарт, регіональні об'єднання Хайльбронн-Франкен, Неккар-Альб, Мітлерер Оберрайн, Нордшварцвальд та ін.

Регіональні об'єднання відповідальні за територіальний порядок та розвиток регіонів. Потреби населення, такі як райони забудови, шляхи сполучення, вільний час, відпочинок, комунальні служби та гарний ландшафт, є завданнями регіональних об'єднань.

Вони координують міжмісцеве планування та в термінових випадках впливають на різномірний розвиток, такий як приріст населення, недолік робочих місць, підвищення комплексу потреб у транспортних послугах у певний період і в межах певної території.

Правовою основою діяльності регіональних об'єднань є Закон державного планування (Landesplanungsgesetz) Баден-Вюртембергу [4].

Конституція Баден-Вюртембергу від 11 листопада 1953 р. (зі змінами 01.12.2015) [5] в ч. 1 ст. 71 зазначає, що земля гарантує громадам, об'єднанням громад та об'єднанням громад для здійснення сумісних проектів право на самоврядування. Вони управляють своїми справами в рамках закону та несуть відповідальність у рамках закону. Те саме стосується інших публічно-правових об'єднань та установ, які мають діяти відповідно до закону.

Вільна держава **Баварія** є єдиною землею ФРН, в якій місцеве самоврядування діє над районним рівнем – на рівні округів.

«В Баварії структура місцевого самоврядування є трирівневою. Найнижчий рівень формують громади, потім слідує райони, найвищим рівнем виступають округи. Місцеве самоврядування регулюється нормами положень про громади, райони, округи» [6].

На земельному рівні право місцевого самоврядування закріплене у ст. 10 та ст. 11 Конституції Вільної держави Баварія від 15 грудня 1998 р. (зі змінами 01.01.2014) [7].

Відповідно до ст. 10 Конституції Вільної держави Баварія, кожне позарайонне місто, район та громада є органами самоврядування.

На підставі ст. 11 Конституції Вільної держави Баварія кожна частина державної території закріплена за певною громадою. Виняток становлять певні незаселені площі (торгівельні райони).

Ст. 97 Конституції землі **Бранденбург** від 20 серпня 1992 р. [8] передбачає, що громади та об'єднання громад мають право на самоврядування. Громади та об'єднання громад виконують на своїй території всі завдання місцевої влади, які не підпадають під дію інших органів відповідно до цієї Конституції чи закону.

Ч. 5 ст. 97 вищевказаної Конституції передбачено, що деталі регулюються законом.

Комунальний устрій землі Бранденбург [9] є найважливішим законом для органів місцевого самоврядування в Бранденбурзі. Він регулює структуру територіальних громад, визначає що є районом, позарайонним містом, містом, громадою чи районом міста, визначає їх обов'язки та статус бургомістра, регулює повноваження, здійснення нагляду та перевірок, а також встановлює правові, внутрішні та фінансові основи діяльності.

В комунальному устрої термін «громада» використовується як узагальнена назва для районів, позарайонних міст та громад.

Основою місцевого самоврядування є управління, без якого жоден муніципалітет не зможе виконувати свої завдання. Особа, яка хоче бути начальником районного управління, бургомістром чи представником ради, має детально знати основи управління, оскільки ними визначаються, зокрема, повноваження, права та обов'язки. Окрім того, на місцевому рівні, члени громади отримують широкі можливості впливу на політичне життя громади.

«Громади формують найнижчий рівень органів місцевого самоврядування, наділені правом самоврядування та формування власного бюджету, є найважливішою складовою частиною громадянської взаємодії. Існує різниця між громадами району та позарайонних міст, належними до адміністративного управління та вільними від адміністративного втручання» [10].

Районними є сільські та міські громади, які належать до одного району (таких у Бранденбурзі більшість). Громади обирають своїх представників, представниками в містах є міська рада депутатів (*Stadtverordnetenversammlung*). Бажаючий стати представником може виставляти свою кандидатуру на всезагальних місцевих виборах (виборах до місцевих органів влади).

Позарайонними, які не належать до жодного району, в Бранденбурзі є чотири міста. Позарайонні міські громади мають у своєму розпорядженні особливий потенціал. Вони виконують такі ж завдання, як і районні громади, а також завдання, які, як правило, виконуються районом. Нагляд над такими містами здійснює Міністерство внутрішніх справ.

Позарайонні міста отримують численні функції в сфері культури, освіти, навчання та досліджень.

Здебільшого громади в Бранденбурзі є приналежними до адміністративного втручання. Це означає об'єднання деяких громад зі спільним управлінням. Наприклад, такими є громади Бад – Зарова (*Bad Saarow*), Дінсдорф – Радлова (*Diensdorf-Radlow*) Лангевало (*Langewahl*), Райхенвальду (*Reichenwalde*) та Вендіш – Ріцу (*Wendisch Rietz*), які підпорядковуються управлінню Шармютцельзе (*Scharmützelsee*) [11].

На чолі управління стоїть штатний працівник – начальник управління. Він обирається управлінським комітетом, який складається з бургомістрів та інших представників громад терміном на вісім років. Передусім, управління створене для підвищення функціональної продуктивності менших громад. Існування управління має безпосередній

інтерес для членів громад, бо надає чимало послуг. Наприклад, у цій установі громадяни отримують паспорти.

Управління не очолює обраний прямими виборами представник, але громади зі спільним управлінням кожні п'ять років у межах місцевих виборів обирають міську раду депутатів чи представництво громади та бургомістра. Бургомістр у таких громадах працює на громадських (добровільних) засадах.

Спільне управління громад існує не лише в землі Бранденбург, а й в Мекленбурзі – Передня Померанія, Шлезвіг – Гольштайні та Саксонії – Ангальт. Такі ж управління існували і в Рейнланд – Пфальці (до 1970 р.), Саарі (до 1974 р.) та Північному Рейні – Вестфалія (до 1975 р.).

Вільні від адміністративного втручання громади мають власну штатну адміністрацію. На чолі стоїть обраний на вісім років штатний бургомістр (на противагу бургомістру в громадах зі спільним управлінням, який працює на громадських засадах). На території таких громад можуть утворюватися райони (як частина населеного пункту), які не мають самостійного управління.

Райони на чолі з начальником районного управління утворюють третю частину структури самоврядування. Райони та приналежні до них громади і міста поділяють повноваження. При цьому район переймає міжвідомчі та міжрегіональні повноваження, які перенавантажували б окремі місцеві територіальні одиниці, наприклад, регіональне планування. Район має компенсаційну (зрівнювальну) функцію – має вирівнювати різний розвиток та ефективність окремих громад.

До типових повноважень, які має виконувати район, належать: збір та утилізація відходів, допомога дітям та неповнолітнім, представництво центрів професійного навчання, підтримка загальноосвітніх шкіл, місцеві лікарні, базове забезпечення осіб, які шукають роботу.

В той же час райони та позарайонні міста є нижчими державними органами влади та виконують повноваження Землі. Так, вони здійснюють нагляд над приналежними до адміністративної влади громадами. Передусім це повноваження в галузях порядку та безпеки. В таких галузях місцеві територіальні одиниці не мають прав самостійно приймати рішення. При цьому район та позарайонне місто не може обмежити приналежні до адміністративної влади громади в завданнях самоврядування, які гарантує Основний закон. Наприклад, вони не можуть планувати закриття початкової та основної школи без активної участі громад (приналежних до адміністративного управління) у прийнятті рішення. Інакше це порушувало б право місцевого самоврядування.

Право на самоврядування закріплене у ст. 137 Конституції землі **Гессен** від 1 грудня 1946 р. [12].

Гессен поділений на три округи (*Regierungsbezirk*), які, своєю чергою, поділяються на земельні райони (*Landkreis*) та позарайонні міста (*Kreisfreie Stadt*), а останні (райони та міста) включають громади (*Gemeinde*), великі міста поділяються на місцеві округи (*Ortsbezirk*).

Міське самоврядування у Гессені здійснюється в районах, позарайонних містах та громадах.

У Гессені громадяни обирають органи місцевого самоврядування на 5 років. Кількість обраних представників залежить від величини громади та регулюється §38 Гессенського порядку про громади (*Hessische Gemeindeordnung*) [13]. У громадах де 3000 жителів число представників громади становить 15 осіб. Оскільки кількість представників збільшується залежно від величини громади, то, наприклад, у Франкфурті був 81 представник, у Вісбадені найбільше представників було 93.

На земельному рівні правове регулювання організації місцевого самоврядування закріплене у ст. 72 Конституції

землі **Мекленбург-Передня Померанія** від 23 травня 1993 р. [14].

Місцеве самоврядування у землі Мекленбург-Передня Померанія здійснюється у земельних районах, прирівняних до районів містах та громадах.

Після реформи об'єднання адміністративно-територіальних утворень у 2011 р. земля поділилася на 6 районів (*Landkreis Ludwigslust-Parchim, Landkreis Mecklenburgische Seenplatte, Landkreis Nordwestmecklenburg, Landkreis Rostock, Landkreis Vorpommern-Greifswald, Landkreis Vorpommern-Rügen*) та 2 прирівняних до районів міста (*Rostock, Schwerin*). З тих п'ятьох районів цієї землі вважаються одними з найбільших у Німеччині.

Місцеве самоврядування в цій землі регулюється Комунальним устроєм землі Мекленбург-Передня Померанія від 13 липня 2011 р. [15].

Місцеве самоврядування у **Нижній Саксонії** здійснюється у районах (*Landkreis*) та позарайонних містах (*Kreisfreie Stadt*). Райони складаються з міст (*Stadt*) та союзу громад (*Samtgemeinde*). Міста поділяються на міські округи (*Stadtbezirk*), союз громад – на громади, громади – на селища (*Ortschaft*).

Абз. 1 ст. 57 Конституції Нижньої Саксонії від 19 травня 1993 р. гарантує право місцевого самоврядування [16].

Північний Рейн-Вестфалія поділяється на 5 округів, які складаються з районів та позарайонних міст. До району входять міста та громади. Місцеве самоврядування здійснюється в районах, позарайонних містах та громадах.

Право місцевого самоврядування гарантує ст. 78 Конституції землі Північний Рейн-Вестфалія від 28 червня 1950 р. [17].

Спеціалізованим нормативно-правовим актом для регулювання місцевого самоврядування на рівні землі є Положення про громади землі Північний Рейн-Вестфалія від 14 липня 1994 р. [18].

Рейнланд-Пфальц складається з районів та позарайонних міст. Райони поділяються на міста та громади, великі міста складаються з округів міста. Місцеве самоврядування в цій землі організовано в районах, позарайонних містах та громадах.

Ст. 49 Конституції землі Рейнланд-Пфальц від 18 травня 1947 р. [19] закріплює право місцевого самоврядування.

Окрім цього, місцеве самоврядування регулюється ще й Положенням про громади від 31 січня 1994 р. [20].

Положення про громади закріплює повноваження громад, встановлює їх представницькі та виконавчі органи, визначає економічні основи громад та їх майно, а також інші особливості.

Саар поділяється на райони та районне регіональне об'єднання міста Саарбрюккен (*Saarbrücken*). Місто Саарбрюккен складається з чотирьох міських округів: Центр (*Mitte*), Захід (*West*), Хальберг (*Halberg*) та Дудвайлер (*Dudweiler*), кожен міський округ має власну окружну раду та бургомистра.

Райони поділяються на міста та громади. Своєю чергою, міста поділяються на міські округи, а громади – на громадські округи.

Органи місцевого самоврядування в Саарі функціонують у районах, прирівняних до району містах та громадах. Місцевому самоврядуванню присвячений восьмий розділ Конституції землі Саар від 15 грудня 1947 р. [21].

Детально місцеве самоврядування в Саарі регулюється Законом про місцеве самоврядування від 15 січня 1964 р. [22].

Територія **Саксонії** поділяється на райони та позарайонні міста. Райони поділяються на міста та громади. Міста складаються з міських округів, а громади – з селищ.

До 2012 р. райони та позарайонні міста входили в три

земельні дирекції: Дрезден, Лейпциг та Хемніц. 1 березня 2012 р., після реформи адміністрацій, була заснована Саксонська земельна дирекція з центром у Хемніці.

Місцеве самоврядування в цій землі організоване в районах, позарайонних містах та громадах. Воно регулюється ст. 84 Конституції Вільної держави Саксонії від 27 травня 1992 р. [23] та Саксонським положенням про громади від 9 березня 2018 р. [24].

У **Саксонії-Ангальт** місцеве самоврядування організоване в районах та позарайонних містах. Райони складаються з міст та громад. Міста включають селища.

Ст. 87 Конституції землі Саксонія-Ангальт від 16 липня 1992 р. [25] закріплює право громад здійснювати свою діяльність самостійно, але в межах закону та під власну відповідальність.

Положення про громади землі Саксонія-Ангальт від 10 серпня 2009 р. [26] визначає основні засади місцевого самоврядування в цій землі.

Правові відносини районів, міст, громад та об'єднань громад регулюються Законом про місцеве самоврядування землі Саксонія-Ангальт від 17 липня 2014 р. [27].

Місцеве самоврядування **Тюрингії** функціонує в районах та позарайонних містах. Райони включають міста та громади, міста – райони міста, а громади – селища.

Місцевому самоврядуванню в Тюрингії присвячена ст. 91 Конституції Вільної держави Тюрингії від 25 жовтня 1993 р. [28].

Спеціальним нормативно-правовим актом, який регулює місцеве самоврядування в Тюрингії, є Положення про громади та райони Тюрингії від 28 січня 2003 р. [29].

У **Шлезвіг-Гольштайні** місцеве самоврядування здійснюється в районах та позарайонних містах. Райони розмежовані на міста та громади. Своєю чергою, міста складаються з районів міста.

Ст. 54 Конституції землі Шлезвіг-Гольштайн від 2 грудня 2014 р. [30] закріплює право місцевого самоврядування.

Основні засади функціонування місцевого самоврядування в Шлезвіг-Гольштайні закріплені в Положенні про громади Шлезвіг-Гольштайну від 28 лютого 2003 р. [31].

Висновки. З огляду на вищевказаний досвід ФРН варто зауважити, що чинна в Україні система органів місцевого самоврядування потребує вдосконалення.

Так, в Україні система органів місцевого самоврядування наразі визначається ч. 2 ст. 2 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 р. [32], згідно з якою «місцеве самоврядування здійснюється територіальними громадами сіл, селищ, міст як безпосередньо, так і через сільські, селищні, міські ради та їх виконавчі органи, а також через районні та обласні ради, які представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст».

Згідно з Концепцією адміністративно-територіальний устрій складається з трьох рівнів: базового (адміністративно-територіальні одиниці – громади); районного (адміністративно-територіальні одиниці – райони); регіонального (адміністративно-територіальні одиниці – Автономна Республіка Крим, області, м. Київ і м. Севастополь). На кожному рівні адміністративно-територіального устрою функціонують відповідні органи місцевого самоврядування та органи виконавчої влади.

Цілком зрозуміло, що етапи реалізації Концепції втратили свою актуальність та потребують суттєвого перегляду. Проте варто підтримати позицію щодо триступеневої системи органів місцевого самоврядування (громада, район, регіон).

Вважаємо, що така система відповідатиме сучасним вимогам розвитку місцевого самоврядування в Україні.

Список використаної літератури:

1. Кутафин О.Е., Фадеєв В.И. К95 Муниципальное право Российской Федерации : Учебник. 2-е изд., перераб. и доп. Москва : Юристъ, 2002. 559 с.
2. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2014 р. № 333-р. *Урядовий кур'єр*. 2014. № 67. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80/print>.
3. Проект Закону про внесення змін до Конституції України (щодо децентралізації влади). 2015. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=55812.
4. Landesplanungsgesetz (LplG) in der Fassung vom 10. Juli 2003. *Landesrecht BW Bürgerservice*. 2003. URL: <http://www.landesrecht-bw.de/jportal/?quelle=jlink&query=LPIG+BW&psml=bsbauweprod.psml&max=true&aiz=true>.
5. Verfassung des Landes Baden-Württemberg. 1953. URL: <https://www.lpb-bw.de/bwverf/bwverf.htm>
6. Kommunale Selbstverwaltung / Bayerisches Staatsministerium des Innern, für Sport und Integration. URL: <https://www.stmi.bayern.de/kub/komselfverwaltung/index.php>.
7. Verfassung des Freistaates Bayern. 1998. URL: <http://www.gesetze-bayern.de/Content/Document/BayVerf>.
8. Verfassung des Landes Brandenburg. 1992. URL: <http://bravors.brandenburg.de/de/gesetze-212792#97>.
9. Kommunalverfassung des Landes Brandenburg (BbgKVerf). 2007. URL: <http://bravors.brandenburg.de/gesetze/bbgkverf>.
10. Kommunalpolitik / Brandenburgische Landeszentrale für politische Bildung. 2018. URL: <https://www.politische-bildung-brandenburg.de/themen/kommunalpolitik/grundlagen>
11. Amt Scharmützelsee. URL: <https://www.amtscharmuetzelsee.de/>
12. Verfassung des Landes Hessen. 2002. URL: http://www.rv.hessenrecht.hessen.de/lexsoft/default/hessenrecht_rv.html#docid:170031,140,20021025
13. Hessische Gemeindeordnung (HGO). 2015. URL: http://www.lexsoft.de/cgi-bin/lexsoft/justizportal_nrw.cgi?i=154564409267892664&xid=146137,50
14. Verfassung des Landes Mecklenburg-Vorpommern. 1993. URL: http://www.lexsoft.de/cgi-bin/lexsoft/justizportal_nrw.cgi?i=154574908349084771&xid=188273,73
15. Kommunalverfassung für das Land Mecklenburg-Vorpommern (Kommunalverfassung – KV M-V). 2011. URL: <http://www.landesrecht-mv.de/jportal/portal/page/bsmvprod.psml?showdoccase=1&doc.id=jlr-KVMV2011rahmen&doc.part=X&doc.origin=bs&st=lr>
16. Niedersächsische Verfassung. 1993. URL: http://www.nds-voris.de/jportal/portal/t/1m4g/page/bsvorisprod.psml/action/portlets.jw.MainAction?p1=1w&eventSubmit_doNavigate=searchInSubtreeTOC&showdoccase=1&doc.hl=0&doc.id=jlr-VerfNDV3Art57&doc.part=S&toc.poskey=#focuspoint
17. Verfassung für das Land Nordrhein-Westfalen. 1950. URL: https://recht.nrw.de/lmi/owa/br_text_anzeigen?v_id=2320020927105939563
18. Gemeindeordnung für das Land Nordrhein-Westfalen (GO NRW). 1994. URL: https://recht.nrw.de/lmi/owa/br_text_anzeigen?v_id=2320021205103438063
19. Verfassung für Rheinland-Pfalz. 1947. URL: https://www.rlp.de/fileadmin/user_upload/Landesverfassung.pdf
20. Gemeindeordnung (GemO). 1994. URL: http://landesrecht.rlp.de/jportal/portal/t/ugs/page/bsrlprod.psml/action/portlets.jw.MainAction?p1=0&eventSubmit_doNavigate

- =searchInSubtreeTOC&showdoccase=1&doc.hl=0&doc.id=jlr-GemORPrahen&doc.part=R&toc.poskey=#focuspoint
21. Verfassung des Saarlandes (SVerf). 1947. URL: http://sl.juris.de/cgi-bin/landesrecht.py?d=http://sl.juris.de/sl/gesamt/Verf_SL.htm#Verf_SL_rahmen
  22. Kommunalselbstverwaltungsgesetz. 1964. URL: http://sl.juris.de/cgi-bin/landesrecht.py?d=http://sl.juris.de/sl/gesamt/KSVG_SL.htm
  23. Verfassung des Freistaates Sachsen. 1992. URL: <https://www.revosax.sachsen.de/vorschrift/3975-Verfassung#a84>
  24. Sächsische Gemeindeordnung. 2018. URL: <https://www.revosax.sachsen.de/vorschrift/2754-Saechsische-Gemeindeordnung>
  25. Verfassung des Landes Sachsen-Anhalt. 1992. URL: http://www.landesrecht.sachsen-anhalt.de/jportal/portal/t/13bm/page/bssahprod.psml/action/portlets.jw.MainAction?p1=2u&eventSubmit_doNavigate=searchInSubtreeTOC&showdoccase=1&doc.hl=0&doc.id=jlr-VerfSTpArt87&doc.part=S&toc.poskey=#focuspoint
  26. Gemeindeordnung für das Land Sachsen-Anhalt (Gemeindeordnung – GO LSA). 2009. URL: <http://www.landesrecht.sachsen-anhalt.de/jportal/?quelle=jlink&query=GO+ST&psml=bssahprod.psml&max=true>
  27. Kommunalverfassungsgesetz des Landes Sachsen-Anhalt (Kommunalverfassungsgesetz – KVG LSA). 2014. URL: <http://www.landesrecht.sachsen-anhalt.de/jportal/?quelle=jlink&query=KomVerfG+ST&psml=bssahprod.psml&max=true&aiz=true>
  28. Verfassung des Freistaats Thüringen. 1993. URL: http://www.landesrecht-thueringen.de/jportal/portal/t/16xi/page/bsthueprod.psml/action/portlets.jw.MainAction?p1=31&eventSubmit_doNavigate=searchInSubtreeTOC&showdoccase=1&doc.hl=0&doc.id=jlr-VerfTHpArt91&doc.part=S&toc.poskey=#focuspoint
  29. Thüringer Gemeinde- und Landkreisordnung (Thüringer Kommunalordnung – ThürKO). 2003. URL: <http://landesrecht.thueringen.de/jportal/portal/t/4td/page/bsthueprod.psml?showdoccase=1&documentnumber=2&numberofresults=176&fromdoc=ctodoc=yes&doc.id=jlr-KomOTH2003pG1&doc.part=X&doc.price=0.0>
  30. Verfassung des Landes Schleswig-Holstein. 2014. URL: <http://www.gesetze-rechtsprechung.sh.juris.de/jportal/;jsessionid=BA732D45AF3F42543C0281B36A03CC8F.jp26?quelle=jlink&query=Verf+SH&psml=bssshoprod.psml&max=true&aiz=true#jlr-VerfSH2014pArt54>
  31. Gemeindeordnung für Schleswig-Holstein (Gemeindeordnung – GO). 2003. URL: <http://www.gesetze-rechtsprechung.sh.juris.de/jportal/?quelle=jlink&query=GemO+SH&psml=bssshoprod.psml&max=true&aiz=true>
  32. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр>.

ІНФОРМАЦІЯ ПРО АВТОРА

Іванцова Зоя Анатоліївна – аспірант кафедри конституційного права Київського національного університету імені Тараса Шевченка

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

Ivantsova Zoia Anatoliivna – Postgraduate Student at the Department of Constitutional Law of Taras Shevchenko National University of Kyiv

ivantsova.a.zoe@gmail.com